UDK 37

ISSN 2545 - 4439
ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

EDUCATION

Scientific Papers

Vol. 63.2.

KIJ Vol. 63 No. 2 pp. 155 - 256 Skopje 2024

KNOWLEDGE

INTERNATIONAL JOURNAL

SCIENTIFIC PAPERS
VOL. 63.2

March, 2024

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT
SKOPJE

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 63.2

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Zivota Radosavljević PhD, Laste Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Milka Zdravkovska PhD, Drago Cvijanovic PhD, Predrag Trajković PhD, Lazar Stosic PhD, Krasimira Staneva PhD, Nebojsha Pavlović PhD, Daniela Todorova PhD, Lisen Bashkurti PhD, Zoran Srzentić PhD, Itska Derijan PhD, Sinisa Opic PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief
Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 63.2

ISSN 1857-923X (for e-version)
ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

President: Academic Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (N. Macedonia)

Vice presidents:
Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (N. Macedonia)
Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
Prof. Mersad Mujevic PhD, Public Procurement Administration of Montenegro (Montenegro)
Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)

Members:
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Faculty of economy and management, Saint Petrsburg State Forest Technical University, Saint Petrsburg (Russian Federation)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Aziz Pollozhani PhD, Rector, University Mother Teresa, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (N. Macedonia)
- Prof. Aneta Mijoska PhD, Faculty of Dentistry, University “St. Cyril and Methodius”, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Artan Nimani PhD, Rector, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolverhampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Ali Hajro, PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
  Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Darijo Jerkovic PhD, Faculty of Business Economy, University “Vitez”, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Daniela Todorova PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Itska Mihaylova Derijan PhD, University Neofit Rilski, Faculty of pedagogy, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)

- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Fadil Millaku, PhD, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
- Prof. Fatos Ukaj, University “Hasan Prishtina”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Halit Shabani, PhD, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
- Prof. Halima Sofradzija, PhD, University of Sarajevo, Saraevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Haris Halilovic, Faculty of criminology and security, University of Sarajevo, Saraevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (N.Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Ibrahim Obhodjas PhD, Faculty of Business Economy, University “Vitez”, (Bosnia & Herzegovina)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivo Zupanovic, PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Ivan Blazhevski, PhD, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jamila Jaganjac PhD, Faculty of Business Economy, University “Vitez”, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Kiril Lisichkov, Faculty of Technology and Metallurgy, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Krasimira Staneva PhD, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Larisa Velic, PhD, Faculty of Law, University of Zenica, Zenica (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Łukasz Tomczyk PhD, Pedagogical University of Cracow (Poland)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Lazar Stosic, PhD, Association for development of science, engineering and education, Vranje (Serbia)

- Prof. Lulzim Zeneli PhD, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (N.Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Marija Magdinceva – Shopova PhD, Faculty of tourism and business logistics, University “Goce Delchev”, Shtip (N. Macedonia)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Vaska Stancheva-Popkostadinova, PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Mihajlo Petrovski, PhD, Faculty of Medical Sciences, University “Goce Delchev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
  Prof. Marijan Tanushevski PhD, Macedonian Scientific Society, Bitola (N. Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Nedzad Korajlic PhD, Faculty of criminal justice and security, University of Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Nikola Sabev, PhD, Angel Kanchev University of Ruse, Ruse (Bulgaria)
- Prof. Nonka Mateva PhD, Medical University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Nano Ruzhin PhD , Faculty of Law, AUE-FON University, Skopje (N.Macedonia)

- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rossana Piccolo PhD, Università degli studi della Campania - Luigi Vanvitelli (Italy)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
  Prof. Rumen Tomov PhD, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Sasho Korunoski PhD, UKLO, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Vasil Markov PhD, Faculty of Arts, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (N. Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Shyqeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Temelko Risteski PhD, Faculty of Law, AUE-FON University, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Todor Krystevich, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Todorka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vojislav Babic PhD, Institute of Sociology, University of Belgrade (Serbia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technologogical Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Vjollca Dibra PhD, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkovski, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

REVIEW PROCEDURE AND REVIEW BOARD

Each paper is reviewed by the editor and, if it is judged suitable for this publication, it is then sent to two referees for double blind peer review.

The editorial review board is consisted of 67 members, full professors in the fields 1) Natural and mathematical sciences, 2) Technical and technological sciences, 3) Medical sciences and Health, 4) Biotechnical sciences, 5) Social sciences, and 6) Humanities from all the Balkan countries and the region.

CONTENTS

MULTICULTURAL VALUES AND MULTICULTURAL EDUCATION IN TRANSITION COUNTRIES ... 169
Jelena Krulj ... 169
Nataša Lazović ... 169
Emilija Marković ... 169
Slađana Vidosavljević ... 169
THE WORD OF THE TEACHER-A SOURCE OF KNOWLEDGE IN TEACHING AND STRENGTHENING THE INTERACTIVE COMPONENET ... 175
Irena Kitanova ... 175
THE SOCIAL PRESTIGE OF TEACHERS IN GREEK EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES ... 181
Konstadina Balala ... 181
ATTITUDES AND EXPECTATIONS OF PARENTS IN STUDENTS' SCHOOL ACHIEVEMENT . 187
Iliana Bouchouna ... 187
SYSTEM OF LESSONS FOR DEVELOPING THE PROBLEM SOLVING SKILLS OF 9-10-YEAR-OLD STUDENTS IN MATHEMATICS ... 193
Liliya Stoilova ... 193
TEACHER'S IDENTITY, ROLE, AND SOCIAL STATUS ... 199
Konstadina Balala ... 199
ENHANCING CHILDREN'S ACHIEVEMENT: THE CRUCIAL ROLE OF SCHOOL INTERACTION AND ENVIRONMENT IN LEARNING ... 205
Iliana Bouchouna ... 205
EDUCATIONAL INNOVATIONS IN PRIMARY EDUCATION: THE AWARD-WINNING PROJECTS OF THE “INSTITUTION OF EXCELLENCE AND PROMOTION OF GOOD PRACTICES” ACTION ... 211
Drenou Maria ... 211
KINDERGARTENS AS A SOCIAL AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS ... 215
Petrana Stoykova ... 215
THE MULTIPLAYER CLASSROOM – IS MULTIPLAYER MODE PRODUCING BETTER RESULTS THAN SINGLE MODE? ... 223
Ani Atanasova ... 223
NEW EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE FUNCTION OF LEARNING ... 229
Milorad Stanic ... 229
Tijana Stefanović ... 229
APPLICATION OF DIGITAL TEACHING METHODS AND TOOLS IN THE FIRST AND SECOND CYCLES OF PRIMARY SCHOOL ... 235
Enisa Tahirović ... 235
Ibro Skenderović ... 235
Jasmina Kurpejović ... 235
POSSIBILITIES OF IMPROVING EXTRA-CURRICULAR MUSICAL ACTIVITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ... 245
Anita Gergorić ... 245
RESEARCH ON PRIMARY SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES TO WORK WITH KARL ORFF'S SYSTEM ... 251
Margarita Terzieva ... 251
Svetla Terzieva-Sarieva ... 251

THE WORD OF THE TEACHER-A SOURCE OF KNOWLEDGE IN TEACHING AND STRENGTHENING THE INTERACTIVE COMPONENET

Irena Kitanova
Faculty of Educational Science, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia
irena.kitanova@ugd.edu.mk

Abstract: Awareness of the external world is considered as the most important source of knowledge since the time of Francis Bacon and John A. Comenius. Due to the specificity of the teaching process and the characteristic of the student's psychophysical development, other sources of knowledge began to appear.
First of all, the living word of the teacher, the experience of the student, the text used by both the teacher and the student, as well as the indirect monitoring that is made possible today through a wide range of teaching aids and aids. Such a range directly or indirectly forces the use of technology in teaching, which consciously or unconsciously suppresses the live speech of the teacher and thereby reduces the process of interaction and communication.
A large number of current research deals with this type of problem which is slowly but surely imposing itself in our society and for which it would be good to have at least a certain idea of where we are and where we should move in the future, and most importantly of all-how.
Keywords: word, communication, interaction, source of knowledge, teaching process.

ЖИВИОТ ЗБОР НА НАСТАВНИКОТ-ИЗВОР НА ЗНАЕЊЕ ВО НАСТАВАТА И ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ИНТЕРАКЦИСКАТА КОМПОНЕНТА

Ирена Китанова
Факултет за образовни науки, Универзитет Гоце Делчев, Штип, Северна Македонија
irena.kitanova@ugd.edu.mk

Апстракт: Осознавањето на надворешниот свет се смета како најважен ивор на знаењe уште од времето на Францис Бекон и Јан А Коменски. Поради специфичноста на наставниот процес и карактеристиката на психофизичкиот развој на ученикот, започнале да се појавуваат и други извори на знаење.
Пред се, живиот збор на наставникот, искуството на ученикот, текстот кој го користат и наставникот и ученикот како и посредното следење кое денес е овозможено преку голема палета на наставни средства и помагала. Ваквата палета директно или индиректно во голема мера ја форсира употребата на технологија во наставата која свесно или несвесно го потиснува живиот збор на наставникот а со тоа и го намалува процесот на интеракција и комуникација.
Голем број на актуелни истражувања се занимаваат со ваквиот тип на проблем кој полека но сигурно се наметнува и во нашето општество и за што би било добро да се има барем одредена претстава до каде сме ние и каде треба да се движиме во иднина, а најбитно од се-како.
Клучни зборови: збор, комуникација, интеракција, извор на знаење, наставен процес.

1. ВОВЕД

Историски гледано, како најстар извор на знаење во наставата е живиот збор на наставникот. Со појавата на машината за пишување се појавува и пишаниот текст како извор на знаење, во делот на сензуалистичкото гледиште, основата на дидактиката е втемелена во непосредното и посредното набљудување. Искуството на ученикот доага во прв план во низата на извори на знаење врз која се темелат голем број на различни правци и реформи во педагогијата во почетокот на 19 век.
Сето ова е потребно да се земе со резерва бидејќи во периодот кога доминира живиот збор на наставникот, делумно во процесот на образование посредно и непосредно се набљудува. Всушност во хелинистичкиот свет текстовите се комбинираат со илустрации. Периодот на ренесансата исто така не се темели само на живиот збор на наставникот, туку своето знење го градат врз основа на директното проучување на природата. Токму ваквиот интерес за непосредното проучување на реалноста, ќе игра суштинска улога во трасирање на европската и светската култура. Имено, се до денес живиот збор на наставникот ќе биде злоупотребуван, а учениците своите знења ќе ги стекнуваат од изворите во секојдневниот живот без помош од наставникот.

Дилемата за живиот збор на наставникот и сетилното искуство на ученикот директно се наметнуваат во образовниот процес. Во средниот век живиот збор во процесот настава, доминирал, па следствено реакциите на критичарите на таквата школа ќе се водат од истакнување на важноста за употреба на други извори на знаења. Таквиот тип на критичари заборавиле дека е потребно фигуративно кажано, само да ја исфрлат гадната вода, а не и садот во кој стоела....(детето/ученикот)

Во денешно време се случува нешто сосема поинакво. Иако теоретски се зазема став дека треба да се применуваат сите извори на знаење со нивна адекватна примена, следбениците на современата образовна технологија, повторно креираат погрешни дилеми. Имено, наставната пракса се оценува како модерна, само во случај кога е ослободена од вербалните извори на знаење и збогатена од најновите технолошки достигнувања.

Живиот збор на наставикот a priori, се трга на страна како изговор за ширење на формализам, вербализам, догматизам, а во одредени ситуации и манипулација на ученикот. Во меѓувреме секојдневно со години се пласираат информации како доколку не се опремат сите училишта со ЦД плеери, ЛЦД простории, компјутери, смарт табли и сл. се задлабочуваме во образовна катасрофа! Донекаде Да, навистина е потребно да се следат современите технолошки иновации како и тоа дека новите генерации треба да се оспособат за т.н компјутерска писменост, но не треба да се заборави фактот дека воспитната комуникација, а со тоа и комуникацијата во наставата кои се темелат на говорот. Говорот не го пренесува само знаењето, туку и одредени ставови, уверувања, начин на размислување и др.

2. ЖИВИОТ ЗБОР НА НАСТАВНИКОТ КАКО ИЗВОР НА ЗНАЕЊЕ ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА

Во училиштето, но и надвор од него, една личност голем број од своето знаење го темели на говорната комуникација. Тежок би бил процесот на пренесување на знаење и искуство на работното место, како и во нашата секојдневна комуникација без присувтвото на преведување, образување, објаснување, аргументирање, појаснување или пак темелно и детално опишување на сопственото искуство. Ова следствено би значело дека јазикот е средство кое ги поврзува мислите со нашата практична активност.

За жал, реалноста е сосема поинаква, се повеќе сме сведоци дека говорот на младите станува се посиромашен и како во недостатокот на зборови се повеќе употребуваат гестикулации, мимики, неточно изговорени вокали или пак скратеници од други јазици (англиски) така наречениот chat јазик, чие значење може да биде разбрано само од лица кои припаѓаат на истата структура (возрасна, социјална, професионална).

Од друга страна, се појавува и злоупотребата на зборовите, па затоа и стручноста на речникот се опишува како фразеологија, со што се губи суштината на содржината. Досегашните истражувања укажуваат дека се оди и во други крајности од страна на наставникот при злоупотребата на живиот збор, со тоа што во предметите каде е потребно практична демонстрација, таа е изоставена на сметка на објаснување целосно со зборови (пр. Експеримент по физика, наместо практично да се демонстрира во кабинет, теоретски се опишува/објаснува).

Токму од посочените причини се наметнува потребата живиот збор на наставникот како извор на знаење да не се релативизира, односно треба да се прифатат одамна утврдени факти за да живиот збор го најде своето место во наставата како единствен извор само доколку тоа е така.

Независно од предметот или пак предметната област, живиот збор на наставникот треба да има за цел, улогата на наставникот да ја претстави како "медиа" преку кој ќе му се помогне на ученикот да ги совлада потешкотиите во одредени предметни тематски целини водејќи се од едноставното кон целината, од конкретното кон апстрактното и сл.

Многу битен елемент е да се земе во предвид специфичноста на наставникот и неговиот жив збор како извор на знаење, имајќи го во предвид следново:

-наставникот сам по себе може да биде извор на знаење;

-наставникот може да претставува пренесувач на знаење;

Потребно е многу внимание за да се појасни улогата на наставникот како примарен извор на знаење и улогата на наставникот само како преносител на знаењето, бидејќи од таквите консталации произлегуваат долготрајни последици. Имено, студентите можат да имаат непроценлива корист од професорот кој во текот на предавањата ги запознава со сопствено искуство или пред нив да презентира или пак решава одредени проблемски ситуации, Од друга страна пак, студентите за краток временски период ќе го "разоткријат" професорот кој само врши функција на трансмитер на информации, се крие за туѓите зборови или импровизира.

И во двата случаеви секако е претенциозно да се бара од наставникот да се откаже од својата вистинска улога, улогата со која само го пренесува и приближува знаењето до учениците, тој или самостојно ги трансформира туѓите знаења имплементирајќи ги во содржината наменета за учениците или употребува други канали/начини чија функција е толку адекватно давање на знаење.

2. ПОТРЕБА ОД ИНТЕРАКЦИЈА СО УЧЕНИЦИТЕ

Наставата можеме да ја согледаме како проблем од интерперсоналниот однос помеѓу наставникот и ученикот. По природа ваквиот однос е професионално-друштвен, но не е ослободен од одредени карактеристики кои се повеќе присутни во личниот/персоналниот однос. Ваквите елементи на личното и социјално-професионланото, емоционланото и рационалното се премногу испреплетени во меѓусебниот однос и меѓусебното влијание, што резултира со потешкотии да се определи од кого најмногу зависи успешноста во наствата.
Меѓусебната испреплетеност на личното и професионалното претставува една од карактеристиките на односот наставник-ученик. Од друга страна запоставувањето на емоционалниот момент во тој однос во корист на рационалното, резултира со интелектуализација во воспитно-образовниот процес. Претераната интелектуализација на воспитно-образовниот процес, прави дисбаланс во иделите на сестраниот развој на личноста. Тргнувајќи од ова современата педагогија тежнее кон тоа преовладувањето помеѓу конгнитивното и емоционалното да се преточи во одредени општествени и воспитно-образовни услови кои ќе овозможат успешно усвојување на мислењето и однесувањето на една личност каде че се интегрираат когницијата и афектот, идеата и емоцијата.
Битен услов за да се постигне ова е квалитетен интерперсонален однос помеќу настваникот и ученикот во кој обата ќе делуваат како единка, целостна личност каде улогата на субјект нема целосно да падне врз наставникот, а улогата на објект врз ученикот. Современиот пристап на воспитание и образование всушност е збир од динамичен и сложен интеракциски однос помеќу наставникот и ученикот. Имено, проучувањето на воспитно-образовниот процес како сложена и динамична интеракција и интерперсонална комуникација, поставува нови методолошки проблеми, дилеми, размислувања...
Нерамноправноста на членовите во еден однос претставува уште една од карактеристиките во односот наставник-ученик во кој задолжително мора да се воспостави соработка. Наставникот претставува зрела, формирана личност со искуство и знаење кој е назначен од страна на општеството да ги воспитува и образува младите генерации. Ученикот од друга страна е млад, незрел и со недостаток на искуство, кој преку процесот на образование и воспитание се мотивира во сопствениот раст и развој, користејќи ѓи попатно упатствата и насоките на наставникот за да креира сопствен модел на идно однесување во оштеството.
Предизвик е како помеѓу такви нерамноправни учесници да се воспостави меѓусебност и рамноправност. Бидејќи во секој однос е потребно да постои реципротитет и интеракција видливо е уште на старт како наставникот и ученикот завземаат положба која им се налага по природен пат, а со тоа различни позиции и различни улоги во нивниот меѓусебен однос. Наставникот е во супериорна положба земајќи го во предвид неговото знаење, искуство, годините и секако раководителската улога во тој однос. Ученикот е целосно спротивност на сето тоа, се наоѓа во инфериорна положба и по улога подреден на наставникот. Од овие причини односот наставник-ученик честопати е оптеретен со нерамноправност, меѓусебна зависност и егзистенцијалност. Предноста која ја има наставникот честопати се наметнува врз ученикот поставувајќи го во положба која на него најмногу му одговара. Најлесно е наставникот да го постави ученикот во пасивна улога на објект, да му наметна улога на оној кој слуша и извршува одередени наредби, наместо да се постави во илога на субјект и да го активира во целосниот процес.
Се поставува прашањето Како понатаму?-Ученикот мора да почувтвува дека слободно може да го изрази своето мислење и дека наставникот истото ќе го почитува како и во одредени случаи употреби во наставниот процес. Улогата на наставникот за да го почувтвива сето ова е да го поттикнува да го искаже сопственото мислење, да го пофали и да ја награди неговата иницијатива, да ѓи употреби и развива неговите идеи и мислења, особено во конфликтни ситуации каде на ученикот треба да му се овозможи да го изнесе своето мислење, а наставникот преку своето однесување не смее кај ученикот да остави впечаток дека тој (наставникот) мора секогаш да е во право.

3. ЗАКЛУЧОК

Во последните неколку години може да се забележат значителен број на напредувања во однос на воспитно образовниот процес. Наставникот како и самите образовни политики мораа да се прилагодат кон наметнатиот променет општествен систем, сепак внимавајќи да не бидат поместени границите на

успешноста во наставата. Прашањата со кои се соочуваат и ќе се соочуваат во иднина ќе се зголемуваат и продлабочуваат барајќи значително внимание од општеството. Дали исклучително големиот акцент на технологијата во училиштата ќе претставува нејзина злоупотреба преку незнаење во имплементирање на истата. Примената на технологијата во никој случај не смее да претставува замена за живиот збор на наставникот како и изоставување на пишаниот материјал кој се употребува во училиштата.

Индиректно овој процес сакајќи или не во голема мера ќе влијае и на интерперсоналните односи, колку помалку се употребуба живиот збор на наставникот во еден образовен процес, толку повеќе ќе ја зболеми некомуникацијата помеѓу двата најбитни елементи во наставата. Алката која го придвижува овој процес, лесно може да се разлабави како преку прекумерна употреба на технологијата така и преку рушење на интеракцијата во вопитно-образовниот процес.

Потребни се стучни кадри и професионалци кои ќе се занимаваат со набљудување ваквиот процес никако да не се наруши се со цел нивото на технологијата во наствата да е присутен но, не секогаш, не во сите предмети и секако во одредена мера.

Само преку квалитетна и паметна имплементација на двата процеса, процесот на употреба на технологијата и процесот на живиот збор на наставникот, ќе резултира со добри резултати. Доколку образовниот систем повторно се остави во рацете на импровизација тогаш не само што не можеме да очекуваме видливи резултати, туку истите ќе бидат погубни за образовниот систем.

Имено, не би требало да се гледа негативно на ваквиот пристап како што не треба да се гледа негативно и при воведувањето на било каква нова реформа, но во секој случај мора да се посвети внимание на организацијата на истата и да се внесат добро издржани факти вклучувајќи лица кои се соодветни за дадената област и веќе докажани професионалци во истото поле.

Воспитно-образовните институции како во светот така и во С Македонија подложеле и ќе подложат на новини кои се позитивно или негативно прифатени, но и реализирани од спроведувачите на истите. Ставањето акцент на живиот збор на наставникот не значи враќање на традиционалниот нацил или концепт, туку напротив надополнување на новиот затоа што само на тој начин ќе се одржува процесот на интеракција помеѓу учесниците во овој процес.

Професијата наставник е една од најодговорните, но и најпочитуваните професии. Сепак, кај нас, овој постулат за најпочитувана професија, постоел во минатото. Денес се наоѓаме во еден критичен момент кога на оваа професија не се гледа од позитивен агол, и без разлика колку промени во општеството да се случуваат, а генерациите да се менуваат, улогата и функцијата на наставникот не смеат да се занемарат. Свесно, сите мора да работиме да и го подигнеме дигнитетот за повторно да стане ценета професија.

Оттука, за да се случи сето ова протребно е даго смениме нашиот фокус на гледање кон оваа професија, да ја редефинираме нашата стратегија и да воведеме нова тактика.

Ова може да се сфати и во позитивна, но и во негативна смисла. Во позитивна, затоа што предвидува темелни, сеопфатни, структурни и системски промени, кои и тоа како му се потребни на нашиот образовен систем. И таа амбициозност навистина е за пофалба, за тоа е потребноа храброст. Но, и во негативна смисла затоа што токму таа амбициозност може да претставува невозможна мисисја во зацртани рокови, со постојани капацитети и расположливи ресурси, креатори кои се многу малку компетенти во областа како и во сопствениот професионален развој. Пресудното е што не постои општествена свесност за ова, бидехќи поголем дел од промените во образованието како и образоните политики се креираат надвор или без осмислување на она што се нарекува Национална стратегија, чија што улога е таа да се операционализира во конкретни концепции и планови.

Затоа мора да се запрашаме каде постојано се греши, и тоа не само сега туку години наназад?!

Дали пресликувањето на модели од економски јаки земји со години наназад ќе ни ги даде посакуваните резултати и посакуваните промени во образованието, стремејки се од една страна кон модерното современото училиште и задржувајќи елементи од традиционалното?!

ЛИТЕРАТУРА

Curkovic, N., Krasic, S., & Katavic, I. (2020). Attitudes of teachers and parents of primary school students towards distance education, Odgojno obrazovne teme, 3 (5)

Kuna, M. (2019). Postivanje djecje prava u ranom dejetinjstvu. Zavrsni rad veucilishte u Zagrebu, Uciteljski fakultet.

Poyatos, F. (2001) Nonverbal communication across disciplines, John Benjamins Publishing.

Philips, V., & Barker, E. (2021). Systematic reviews: Structure, form and content. Journal of Perioperative practice, 31 (9).

Rizova, E. (2021). Lifelong leraning. Skopje, Faculty of Philosophy, Skopje.

Stevanovic, M. (2003). Didaktika, Rijeka, Digital point.
Sunara-Jozek, D., & Franjo, K. (2021). Croatian language classes in primary education. Napredak, 162
Диздаревиќ-Делчева, Ј. (2020). Дидактика на јазично подрачје, Скопје, Арс Ламина-публикации Закон за основно образование.
Димва, В. (2011). Методика на наставата по нижевност.Литературното дело и реципиентот, УГД Штип, Филолошки факултет
Томевска-Илиевска, Е. (2021). Интерактивни модели за развивање на педагошките компетенции, УКИМ, Фолозофки факултет, Скопје.